

УДК 342.8

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2025-1.20>

Марцеляк О. В.,
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
ORCID: 0000-0001-6686-0255

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

WAYS TO IMPROVE CONSTITUTIONAL AND LEGAL REGULATION OF ELECTIONS IN UKRAINE AT THE CURRENT STAGE OF STATE-BUILDING

Сучасна практика національного державотворення свідчить, що й надалі доволі актуальною залишається проблема удосконалення вітчизняного виборчого законодавства. Вибори – це важливий інститут безпосередньої форми демократії, який має основоположне значення для забезпечення легітимності державної влади та формування української державності на демократичних, правових засадах. Вони забезпечують репродукцію представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування на демократичних засадах, їх ротацію відповідно до волі українського народу. Виходячи з цього в статті робиться аналіз чинного законодавства у сфері виборів з метою відпрацювання практичних рекомендацій щодо його вдосконалення, приведення до вироблених світовою спільнотою міжнародних виборчих стандартів та врахування позитивного досвіду правового регулювання формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування інших країн, створення комплексу превентивних заходів для запобігання можливим порушенням у процесі реалізації волевиявлення громадян України з урахуванням фактору розпочатої російською війни проти нашої держави. В роботі даються конкретні пропозиції з удосконалення національного законодавства у сфері виборів і робиться висновок, що таке удосконалення має відбуватися системно, а не казуїстично. Це має бути спосіб якісного упорядкування законодавства, забезпечення його внутрішньої узгодженості, а також «розчистка» нормативного масиву, звільнення його від застарілих, «мертвих норм» і наповнення новими сучасними приписами, які, з одного боку, будуть ґрунтуватися на вироблених світовою спільнотою високих виборчих стандартах, а з іншого – враховуватимуть позитивний вітчизняний досвід у цій сфері, менталітет українського народу, виклики сучасного національного державного будівництва і т. ін.

Ключові слова: Конституція України, конституційне право, вибори, виборче законодавство, виборчі права, виборчий процес, міжнародні правові стандарти, цензи у конституційному праві.

The current practice of national state-building in Ukraine indicates that the issue of improving domestic electoral legislation remains highly relevant. Elections constitute a crucial institution of direct democracy that plays a fundamental role in ensuring the legitimacy of state authority and in shaping Ukrainian statehood based on democratic and legal principles. They serve as a mechanism for the democratic reproduction and rotation of representative bodies of state power and local self-government in accordance with the will of the Ukrainian people.

Given this, the article analyzes the current electoral legislation with the aim of developing practical recommendations for its improvement, aligning it with internationally recognized electoral standards, and taking into account the positive experiences of other countries in the legal regulation of the formation of representative public authorities and local self-government. The study also addresses the need to establish a set of preventive measures to avoid possible violations in the process of implementing the will of Ukrainian citizens, particularly in light of the ongoing war initiated by the Russian Federation against Ukraine.

The article offers specific proposals for improving national electoral legislation and concludes that such improvement must be systematic rather than fragmentary. It should involve the qualitative reorganization of legislation, ensuring its internal coherence, and the “cleansing” of the normative framework from outdated or obsolete provisions, replacing them with new and modern regulations. These regulations should be based, on the one hand, on high electoral standards developed by the international community, and on the other hand, should reflect the positive domestic experience in this area, the national mentality of the Ukrainian people, the challenges of modern state-building and other relevant factors.

Key words: Constitution of Ukraine, constitutional law, elections, electoral legislation, electoral rights, electoral process, international legal standards, constitutional law qualifications.

Постановка проблеми. Соціальна цінність виборів полягає в тому, що вони виступають основним механізмом, за допомогою якого громадяни України можуть реалізувати своє конституційне право на участь в управлінні державними справами. Цим самим вибори визначають обсяг та зміст їх політичної правосуб'єктності, окреслюють сферу політичної свободи особи, її автономію в процесі здійснення народовладдя, визначають умови взаємовідносин між виборцями та українською державою в процесі виборів Президента України, формування Верховної Ради України та інших представницьких органів місцевого самоврядування.

Вибори є своєрідним барометром політичного життя країни, показником реального співвідношення політичних сил в країні. Вони виступають основою будь-якої демократичної політичної системи, гарантуючи представництво інтересів різних соціальних груп населення в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Саме завдяки виборам вирішується питання щодо шляхів подальшого розвитку країни, визначаються політичні та державні лідери. Тому дуже важливо, щоб законодавче регулювання проведення виборів було належним, повним, відповідало виробленим світовою спільнотою міжнародним виборчим стандартам та вимогам часу. Зазначене актуалізує питання ґрунтовного аналізу сучасного стану національного законодавства у сфері виборів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Характеристичі вітчизняного виборчого права присвячено чимало праць відомих українських вчених правників (Баймуратов М., Барабаш Ю., Бисага Ю., Белов Д., Ключковський Ю., Костицький В., Кофман Б., Серьогін В., Смокович М., Стецюк П., Шаповал В.). Дослідження цих та інших науковців у сфері організації та проведенні виборів являють собою вагомий внесок у розвиток правової науки, проте вони розкривають питання сучасного стану національного виборчого законодавства дещо фрагментарно.

Звідси **метою статті** виступає комплексне наукове дослідження законодавства України у сфері виборів і на основі цього визначення основних напрямів його удосконалення на сучасному етапі державотворення.

Виклад основного матеріалу. Практика свідчить, що на забезпечення демократичності проведення виборів і, як наслідок, прогресивний розвиток демократії в країні впливає багато чинників. Серед яких науковці виділяють: усталеність політичної системи в країні; стабільність суспільно-політичних відносин; фундаментальність діючих законів; рівень організації виборчого процесу на усіх етапах; наявність політичної та правової культури у переважної більшості учасників (представників органів публічної влади, політичних діячів, політтехнологів, пересічних громадян-виборців тощо);

імідж політичної еліти та громадська думка про неї [1].

Проте ми в цьому переліку надаємо пріоритетність нормативній базі, яка регулює порядок формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування. Як зазначається у міжнародних документах: «В умовах швидкоплинності виборчого процесу будь-яка суперечність або прогалина в правовому регулюванні може призвести до зловживань та маніпуляцій, поставити під сумнів легітимність обраного органу влади або посадової особи, у цілому привести до того, що вибори не відбудуться, що спричинить порушення фундаментального права громадян України обирати та бути обраними» [2].

Така суспільна значущість об'єктивного виборчого права ставить на порядок денний необхідність досконалого вивчення вітчизняного виборчого законодавства, ґрунтовного аналізу національного виборчого права з метою відпрацювання практичних рекомендацій щодо його вдосконалення, приведення до вироблених світовою спільнотою міжнародних виборчих стандартів та врахування позитивного досвіду правового регулювання виборів глави держави, депутатів парламентів інших країн, створення комплексу превентивних заходів для запобігання можливим порушенням у процесі реалізації волевиявлення громадян України. Не слід залишати поза увагою і той факт, що розпочата росією війна проти нашої держави також актуалізувала цілий ряд питань у сфері виборів, які потребують свого теоретичного опрацювання та практичного вирішення завдяки виробленню спочатку відповідної правової доктрини з цих питань з подальшим виведенням їх із теоретичної площини в практичну із спрямуванням на вироблення низки рекомендацій практичного характеру щодо новелізації виборчого законодавства України, а можливо й модернізації самої виборчої системи.

Безумовно, що коли ми говоримо про удосконалення національного виборчого законодавства, то маємо розпочинати його з внесення змін і доповнень до Основного Закону України, оскільки Конституція України, яка займає найвищу сходинку в ієрархії вітчизняних нормативних актів і має найвищу юридичну силу, містить цілий ряд приписів виборчого права. Її положення мають системостворюючий характер для правової регламентації виборів в Україні. Як Основний Закон держави Конституція закріплює основні принципи виборчого права України, розмежовує повноваження вищих органів державної влади щодо підготовки і проведення виборів депутатів, визначає основи правового статусу окремих суб'єктів виборчого процесу тощо. Вона містить норми, які безпосередньо стосуються виборів та закріплені у розділі III "Вибори. Референдум" (статті 69-71) й інших суміжних розділах ("Вер-

ховна Рада України” (статті 76-77), “Президент України” (ст. 103), а також низку більш загальних норм, які мають велике значення для регулювання виборчого процесу в Україні, оскільки визначають засади народовладдя (ст. 5), політичної багатоманітності (ст. 15) чи регламентують політичні, у тому числі виборчі, права громадян України (статті 36-39). Важливо і те, що пункт 20 ст. 92 Основного Закону встановлює спосіб врегулювання організації та порядку проведення виборів в Україні – виключно законами України. А після прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року на конституційному рівні певною мірою інституціоналізовано і пропорційну виборчу систему, оскільки, наприклад, передбачено, що повноваження народного депутата України припиняються достроково у разі не входу народного депутата України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або виходу народного депутата України із складу такої фракції (п. 6 ч. 2 ст. 81 Конституції України).

Таким чином, ми можемо констатувати, що в Україні має місце конституційна база для регулювання формування представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування, а сама Конституція виступає важливим джерелом виборчого права. Закріплення на конституційному рівні принципів та окремих аспектів порядку проведення виборів свідчить про визнання на вищому державно-правовому рівні їх важливості в житті держави і суспільства і надає зазначеним приписам більшої вагомості, обов'язкового до виконання характеру, що є вельми важливим у реалізації громадянами свого виборчого права, їх участі в управлінні державою.

В той же час відзначимо, що сучасна практика національного державотворення викристалізувала цілий ряд питань, які потребують свого уточнення на рівні Основного Закону України. До числа таких слід віднести:

- закріплення на рівні Конституції України (ст. 71) виду виборчих систем при формуванні представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування. В сучасних умовах, коли Україна пройшла етап експериментів з різноманітними типами виборчих систем від мажоритарної виборчої системи абсолютної більшості до пропорційної виборчої системи, думаємо політична еліта вже може визначитися з найбільш оптимальним варіантом виборчої системи з виборів народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, сільських, селищних та міських голів і закріпити його на рівні Конституції України. Цього вимагає та негативна практика, яка склалася в нашій державі, коли до чер-

гових виборів завжди приймається нове виборче законодавство. Така нестабільність законодавства – не краща ситуація для проведення демократичних виборів. Вона має наслідком незнання виборчого законодавства і, відповідно, його недотримання. Звичайно, законодавство про вибори потребує постійного удосконалення, оскільки кожні вибори дають суспільству нові уроки, окреслюють чергові неврегульовані ним належним чином питання. Однак якщо «правила гри» міняються дуже часто, то це дестабілізує правову систему;

- модернізацію ст. 103 Основного Закону України, по-перше, положеннями про неможливість обрання Президентом України громадянина, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку (моральний ценз), по-друге, положеннями, що главою держави може бути обраний громадянин України, який має вищу освіту (освітній ценз), по-третє, вітчизняна практика свідчить про необхідність її доповнення положеннями щодо відтермінування проведення виборів Президента України в умовах воєнного чи надзвичайного стану (за аналогією ст. 83 Конституції України щодо повноважень Верховної Ради України);

- доповнення ст. 76 Конституції України через запровадження освітнього цензу для кандидатів у народні депутати. В умовах науково-технічного прогресу ми не маємо допускати випадків обрання депутатами Верховної Ради України осіб, які не володіють українською мовою і не мають вищої освіти;

- доповнення ст. 136 та ст. 144 Основного Закону України стосовно реалізації громадянами України свого активного і пасивного виборчого права на місцевих виборах. Маються на увазі ті умови та кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати виборці (ценз громадянства, віковий ценз, ценз дієздатності, ценз осілості) та кандидати до представницьких органів місцевого самоврядування (ценз громадянства, віковий ценз, ценз дієздатності, ценз осілості, моральний ценз, освітній ценз тощо);

- намір вступу України до Європейського Союзу вимагає враховувати, що відповідно до існуючої практики на місцевих виборах і на виборах до парламенту ЄС згідно чинних приписів Європейського Союзу правом голосу наділяються також іноземці – громадяни держав-членів ЄС. Зокрема, це передбачено ст. 8 “b” Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р. (нині ст. 19 консолідованої версії Договору про Європейський Союз), яка проголошує, що кожний громадянин Європейського Союзу, який проживає в державі-члені ЄС, громадянином якої він не є, має право не тільки брати участь у голосуванні, а й балотуватися як кандидат на муніципальних виборах у державі-члені, в якій він проживає, на тих же умовах, що і грома-

дяни цієї держави, а також має право приймати участь у виборах до Європейського парламенту за умови постійного проживання на території цієї держави [3].

Ці положення Маастрихтського договору деталізовані Директивою Євросоюзу № 93/109 від 6 грудня 1993 року, яка більш детально визначила приписи щодо реалізації громадянами права обирати та бути кандидатом на виборах до Європейського парламенту громадянами ЄС, які проживають у країні-члені, громадянами якої вони не є [4]; та Директивою Європейського Співтовариства № 94/80 від 19 грудня 1994 року, яка деталізувала порядок здійснення активного та пасивного виборчого права громадян на муніципальних виборах громадянами Європейського Союзу, які проживають у державі-члені ЄС, громадянами якої вони не є [5].

Варто взяти до уваги, що окрім Європейського Союзу також Рада Європи прийняла ряд нормативних актів, якими передбачається можливість участі іноземних громадян на місцевих виборах. Зокрема, такими міжнародними документами виступають:

а) Конвенція Ради Європи про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні від 5 лютого 1992 року, яка закріплює, що кожна Сторона зобов'язується з урахуванням положень п. 1 ст. 9 Конвенції надати кожному постійному мешканцю-іноземному громадянину право голосу та право висувати свою кандидатуру на виборах до представницьких органів місцевого самоврядування, якщо він задовольняє тим правовим вимогам, які пред'являються громадянам і на законних підставах постійно мешкає у відповідній державі упродовж останніх 5 років, що передують виборам [6];

б) Кодекс належної практики у виборчих справах, схвалений Венеціанською комісією у 2002 році, який передбачає, що було б доцільно дозволити іноземним громадянам, що проживають у даній місцевості довше певного строку, брати участь у місцевих виборах (підрозділ 1.1. b Кодексу) [7];

в) Резолюція № 1459 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про усунення обмежень на право голосу», яка проголошує, що усі резиденти зобов'язані сплачувати місцеві податки, а рішення місцевих органів влади безпосередньо впливає на їх життя, тому право голосу та право брати участь як кандидат на місцевих виборах повинно надаватися всім резидентам, незалежно від їх громадянства чи національності [8].

Усе зазначене потребує корегування ст. 70 Основного Закону України;

– сучасний високий рівень науково-технічного прогресу має наслідком широку інформатизацію суспільства, яка викликає значні соціокультурні зміни у світі, стимулює проникнення інформаційно-комунікативних техноло-

гій у широкі сфери суспільних відносин. За цих умов актуалізується в праксеологічному аспекті питання впровадження та розвитку в Україні електронної демократії й використання інноваційних технологій голосування при формуванні представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування. Сьогодні в Україні, на жаль, ще немає відповідних умов для імплементації системи голосування через Інтернет. Це доцільно робити тоді, коли в нашій країні буде розроблено належної якості апаратне та програмне забезпечення для електронного голосування, матиме місце достатня поширеність Інтернету та можливість користуватися його послугами у широкій масі населення, у виборців буде достатня довіра до такої форми голосування. Натомість зараз слід говорити про майбутнє використання зарубіжного досвіду з цього питання і впровадження в Україні інших інноваційних технологій, технічних та програмних засобів для організації голосування та проведення виборів в нашій країні, що відповідатиме приписам ч. 1 ст. 18 Виборчого кодексу України. Таке впровадження, з точки зору термінів і особливостей голосування, має отримати своє визнання і на рівні Конституції України, щоб не піддавалися жодному сумніву результати народного волевиявлення.

Безумовно, приписи Конституції України регламентують лише окремі найважливіші аспекти виборів. У повному обсязі порядок проведення виборів представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування визначається Виборчим кодексом України. І це цілком природно, оскільки регулювання на законодавчому рівні сприяє більш широкому, повному та детальному визначенню стадій виборчого процесу та порядку формування виборчих органів. Виборчий кодекс України також має бути підданий ревізії та модернізації через:

– по-перше, врахування майбутніх змін до Конституції України;

– по-друге, доповнення положеннями щодо проведення перших повоєнних виборів в Україні: визначення правової природи таких виборів, окреслення основних процедур виборчої кампанії з виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, сільських, селищних та міських голів (складання списків виборців, які отримали статус внутрішньо переміщених осіб, стали біженцями і проживають за кордоном; визначення критеріїв формування виборчих округів, дільниць та відповідних виборчих комісій з урахуванням захоплених росією територій України; встановлення порядку голосування ВПО, біженців, військовослужбовців і т. ін.);

– по-третє, зміни до Виборчого кодексу України мають охопити також новітні здобутки зарубіжного і вітчизняного конституціоналізму

в галузі виборчого права. Аналіз останніх наукових досліджень у цій сфері (дисертаційні роботи Н. Волошенюка [9], І. Портнова [10], А. Вигівської [11] та інших) приводять до висновку, що зміни та доповнення до Виборчого кодексу України мають передбачити:

- більш жорсткі умови допуску партій до виборів через встановлення необхідного терміну реєстрації політичної партії, що передую виборам, наприклад, два роки;

- чіткіше і детальніше законодавче врегулювання процедурних питань висування партіями кандидатів до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування (необхідна кількість делегатів партійного з'їзду, конференції (учасників зборів); правомочність заходу; чітке регламентування процесуального порядку оформлення прийнятих партійним з'їздом, конференцією (учасниками зборів) документів тощо);

- що до складу Центральної виборчої комісії має входити принаймні один представник судової влади, представник міністерства внутрішніх справ, представники національних меншин (що відповідатиме пунктам 3.1.i, 3.1.iii, 3.1.iv Керівних принципів щодо виборів Кодексу належної практики у виборчих справах);

- запровадження інституту заступників членів виборчих комісій, які повинні замінювати основних членів у випадку неможливості виконання ними своїх повноважень (така практика має місце і позитивно себе зарекомендувала у Словаччині та Сербії);

- що члени виборчих комісій, спостерігачі та інші представники від кандидатів-суб'єктів виборчого процесу у відповідній виборчій комісії (уповноважені особи організації партії) повинні мати юридичну освіту або сертифікат від Центральної виборчої комісії чи навчального закладу IV рівня акредитації, які готують фахівців у галузі права, про проходження спеціальних курсів у сфері виборчого права;

- як альтернативу грошовій заставі при реєстрації кандидатів до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування передбачити збір підписів на підтримку кандидатів (партії) і щоб самі учасники виборчих перегонів обирали прийнятний для себе варіант – вносити грошову заставу чи збирати підписи на свою підтримку;

- що виборча застава має підлягати поверненню в разі, якщо кандидат або партія набирають більше певного встановленого відсотка голосів і що при цьому розмір застави і відсоток голосів не мають бути надмірними (що відповідатиме пункту 1.3.vi Керівних принципів щодо виборів Кодексу належної практики у виборчих справах);

- таку форму фінансування президентських та парламентських виборів як авансове (грантове) фінансування чи банківське кредитування;

- заборону фінансування будь-якої вітчизняної виборчої кампанії: а) фізичними/юридичними особами, які мають фінансові походження від нелегальної діяльності або кошти, призначені для фінансування антидемократичних заходів чи дій, спрямованих на підрив суспільного порядку; б) фізичними особами проти яких було висунуто звинувачення або щодо яких існує підозра у вчиненні кримінальних злочинів, пов'язаних з фінансуванням, підтримкою або забезпеченням діяльності незаконних воєнізованих груп, наркотрафіку, злочинів проти публічної адміністрації, проти механізмів демократичної участі і принципів гуманності;

- санкції за порушення фінансування виборів в Україні, як-то: а) оголошення Центральною виборчою комісією партії або окремому кандидату до представницького органу державної влади та місцевого самоврядування попередження; б) скасування реєстрації партії чи кандидатів до представницького органу державної влади та місцевого самоврядування; 3) відмова у відшкодуванні партії витрат, пов'язаних з фінансуванням передвиборної агітації;

- в основу реалізації рівних можливостей кандидатів до представницьких органів публічної влади України варто відмовитися від пропорційного підходу і визнати абсолютну рівність ставлення до кандидатів у депутати, що має ґрунтуватися на однаковому до них ставленні безвідносно до їхнього поточного парламентського впливу чи підтримки електорату (що відповідатиме пункту 2.3.b Керівних принципів щодо виборів Кодексу належної практики у виборчих справах);

- фіксовану дату початку передвиборної агітації для забезпечення рівних можливостей кандидатів до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування брати участь у передвиборній агітації;

- чіткі правові рамки використання Інтернету для ведення передвиборної агітації на виборах (поширити вимоги Виборчого кодексу України щодо строків, суб'єктного складу та фінансування передвиборної агітації, а також ті обмеження, які вже наразі закріплені в чинному виборчому законодавстві);

- ширший перелік категорій осіб та органів, які не мають права брати участь у передвиборній агітації на виборах, зокрема, заборонити це для осіб, які не досягли 18 років, для благодійних та релігійних організацій, для військовослужбовців та поліцейських, суддів та прокурорів, працівників Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Національного агентства з питань запобігання корупції тощо;

- статус агітаторів на виборах, закріпивши у Виборчому кодексі України їх права та обов'язки;

– у зв'язку з поширенням останнім часом у вітчизняній виборчій практиці таких негативних явищ, як: «війна компроматів», незаконне зняття кандидатів до виборних органів через суд, підкуп виборців, підкуп членів виборчих комісій, широке застосування так званого «чорного піару» розширити гарантії кандидатів до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування;

– запровадження обмеження для ЗМІ за тиждень до голосування обнародувати неперевірені матеріали, що компрометують кандидата у депутати, політичну партію – суб'єкта виборчого процесу;

– належне гарантування представникам засобів масової інформації права безперешкодного доступу на всі заходи, пов'язані з виборами і водночас встановлення обмеження для ЗМІ за тиждень до голосування оприлюднювати неперевірені матеріали, що компрометують політичну партію чи окремих кандидатів до представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування;

– встановлення правила, що органи місцевого самоврядування мають право брати гроші за оренду муніципальних приміщень для передвиборної агітації і витратити їх одразу після виборів для знищення передвиборної агітації та сміття, що залишилося після виборчої кампанії на території відповідної громади;

– належне упорядкування участі у виборах громадян України, які не мають можливості в день виборів прибути на виборчу дільницю;

– що виборці, зареєстровані у певному виборчому окрузі, певної мінімальної кількості

мають право на оскарження результатів виборів (що відповідатиме пункту 3.3.f Керівних принципів щодо виборів Кодексу належної практики у виборчих справах) тощо.

Ці та інші доповнення Виборчого кодексу України, на наш погляд, значно його удосконалять, приведуть національне виборче законодавство до загальноєвропейських міжнародних виборчих стандартів, будуть сприяти зміцненню конституційних гарантій виборчих прав громадян України, більш повному забезпеченню реалізації принципів виборів, гарантуватимуть рівні можливості у виборчій кампанії різним суб'єктам виборчих перегонів, подальший розвиток демократичних процесів в Україні, становлення в нашій країні громадянського суспільства та формування державності на демократичних засадах.

При цьому зазначимо, що удосконалення національного виборчого законодавства має відбуватися системно, а не казуїстично, коли на виявлену проблему придумується нова норма, яка в майбутній виборчій кампанії може породити ще більшу проблему. Це має бути спосіб якісного упорядкування законодавства, забезпечення його внутрішньої узгодженості, а також «розчистка» нормативного масиву, звільнення його від застарілих, «мертвих норм» і наповнення новими сучасними приписами, які, з одного боку, будуть ґрунтуватися на вироблених світовою спільнотою високих виборчих стандартах, а з іншого – враховуватимуть позитивний вітчизняний досвід у цій сфері, менталітет українського народу, виклики сучасного національного державного будівництва і т. ін.

Список використаних джерел:

1. Антонова Л. В., Антонов А. В. Удосконалення виборчого процесу в Україні: організаційно-правовий аспект. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/4.pdf
2. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621#Text
3. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/153773_595905
4. Council Directive 93/109/EC of 6 December 1993 [EN]. Official Journal of the European Communities. 30. 12. 1993. № L 329. P 34-38.
5. Council Directive 94/80/EC of 19 December 1994 [EN]. Official Journal of the European Communities. 31. 12. 1994. № L 368. P 38-47.
6. Convention on the Participation of Foreigners in Public Life at Local Level (ETS No.144). Council of Europe. URL: <https://bit.ly/2Uzw5kq>.
7. Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report (CDL-AD(2002)23): adopted by the Venice Commission at its 52nd session (Venice, 18- 19 October 2002) [English edition]. Strasbourg, 2002. 30 p.
8. Resolution 1459 (2005) of PACE «Abolition of restrictions on the right to vote». Parliamentary Assembly of the Council of Europe. URL: <https://bit.ly/2wv4clF>.
9. Волошенюк Н.М. Конституційно-правове регулювання передвиборної агітації під час виборів депутатів парламенту: зарубіжний досвід та українська практика: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (галузь знань 08 «Право»). ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2020.
10. Портнов І.А. Політичні партії як суб'єкти виборчого процесу на місцевих виборах в Україні та державах-членах Європейського Союзу (порівняльно-правовий аналіз): Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»). Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2021.

11. Вигівська А.С. Конституційно-правові засади фінансового забезпечення підготовки і проведення виборів народних депутатів України: проблеми теорії і практики: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 “Право” (галузь знань 08 “Право”). Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2022.